

EUROOPA KOHTU OTSUS

17. oktoober 1995*

Ühine kaubanduspoliitika – Kahesuguse kasutusega kauba eksport

Kohtuasjas C-83/94,

mille esemeks on EÜ asutamislepingu artikli 177 alusel Landgericht Darmstadti (Saksamaa) esitatud taotlus, millega soovitakse saada nimetatud kohtus pooleliolevas kriminaalasjas

Peter Leiferi,

Reinhold Otto Krauskopfi ja

Otto Holzeri vastu

eelotsust EÜ asutamislepingu artikli 113, artikli 223 lõike 1 punkti b ja artikli 224 ning nõukogu 20. detsembri 1969. aasta määruse (EMÜ) nr 2603/69 (millega kehtestatakse ühised ekspordieeskirjad (EÜT L 324, lk 25, ELT eriväljaanne 11/11, lk 12), muudetud nõukogu 19. detsembri 1991. aasta määrusega (EMÜ) nr 3918/91 (EÜT L 372, lk 31, ELT eriväljaanne 11/18, lk 23)) artiklite 1 ja 11 tõlgendamise kohta,

EUROOPA KOHUS

koosseisus: president G. C. Rodríguez Iglesias, kodade esimehed C. N. Kakouris, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet ja G. Hirsch, kohtunikud G. F. Mancini, F. A. Schockweiler, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn (ettekandja), C. Gulmann, J. L. Murray, P. Jann ja H. Ragnemalm,

kohtujurist: F. G. Jacobs,

kohtusekretär: vanemametnik D. Louterman-Hubeau,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

– Peter Leifer, keda esindas advokaat Jochim Thietz-Bartram, Hamburg,

– Saksamaa valitsus, mida esindasid liidu majandusministeeriumi kõrgem ametnik Ernst Röder ja sama ministeeriumi nooremametnik Bernd Kloke,

– Kreeka valitsus, mida esindasid riiklik õigusnõunik Panagiotis Kamarineas ja valitsuse riikliku õigusnõukogu volitatud esindaja Hristina Sitara,

* Kohtumenetluse keel: saksa.

- Hispaania valitsus, mida esindasid välisministeeriumi õigusosalase ja asutustevahelise koordineerimise peadirektor Alberto Navarro Gonzalez ja Rosario Silva de Lapuerta, riiklik esindaja Hispaania valitsuse Euroopa Kohtus esindamise eest vastutavast õigustalitusest,
- Prantsusmaa valitsus, keda esindasid välisministeeriumi õigusosakonna välisasjade sekretär Philippe Martinet ja sama osakonna talituse juhataja Catherine de Salins,
- Itaalia valitsus, keda esindas riiklik esindaja Ivo Braguglia,
- Ühendkuningriigi valitsus, keda esindasid *Assistant Treasury Solicitor* John E. Collins ja *barrister* Stephen Richards,
- Euroopa Ühenduste Komisjon, keda esindasid peaõigusnõunik Peter Gilsdorf ja õigusnõunik Jörn Sack,

arvestades kohtuistungil ettekannet,

olles 21. märtsi 1995. aasta kohtuistungil ära kuulunud suulised märkused, mille esitasid Peter Leifer, Reinhold Otto Krauskopf (esindaja: advokaat Thomas Marx, Hamburg) ja Otto Holzer (esindaja: advokaat Endrick Lankau, Darmstadt), Saksamaa valitsus, Kreeka valitsus (esindajad: Panagiotis Kamarineas ja välisministeeriumi Euroopa õiguse asjade eritalituse esindaja Galateia Alexaki), Hispaania valitsus, Prantsusmaa valitsus, Ühendkuningriigi valitsus ja komisjon,

olles 18. mai 1995. aasta kohtuistungil ära kuulunud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1. Landgericht Darmstadt esitas 21. veebruari 1994. aasta määrusega, mis saabus Euroopa Kohtusse sama aasta 7. märtsil, EÜ asutamislepingu artikli 177 alusel Euroopa Kohtule kuus eelotsuse küsimust EÜ asutamislepingu artikli 113, artikli 223 lõike 1 punkti b ja artikli 224 ning nõukogu 20. detsembri 1969. aasta määruse (EMÜ) nr 2603/69 (millega kehtestatakse ühised ekspordieeskirjad (EÜT L 324, lk 25, ELT eriväljaanne 11/11, lk 12), muudetud nõukogu 19. detsembri 1991. aasta määrusega (EMÜ) nr 3918/91 (EÜT L 372, lk 31, ELT eriväljaanne 11/18, lk 23)) artiklite 1 ja 11 tõlgendamise kohta.

2. Need küsimused kerkisid esile kriminaalmenetluses Leiferi, Krauskopfi ja Holzeri vastu, keda põhikohtuasja raames süüdistatakse selles, et nad tarnisid aastatel 1984–1988 Iraaki seadmeid, nende osi ja kemikaale ilma nõutava ekspordiloata.

3. Außenwirtschaftsgesetzi (väliskaubandusseaduse, edaspidi „AWG”) paragrahvi 2 alusel on valitsusel õigus kuulutada määrusega osa õigustoiminguid või tehinguid keelatuks või lubada neid ainult loa olemasolul.

4. AWG paragrahvi 7 „Julgeoleku ja välisshuvide kaitse” lõikes 1 on määratletud tingimused, mille puhul selliseid piiranguid saab kehtestada:

„Väliskaubandusega seotud õigustoimingute ja tehingute suhtes võib kehtestada piiranguid, et:

1. tagada Saksamaa Liitvabariigi julgeolek,
2. vältida rahvaste rahuliku koosseksisteerimise häirimist või
3. hoida ära Saksamaa Liitvabariigi välissuhete tõsine häirimine.”

5. Neis raames andis valitsus Außenwirtschaftsverordnungi (väliskaubandusmääruse, edaspidi „AWV”), mille lisas AL on loetletud need kaubad, mille puhul on luba vaja. Selle loetelu AL järgi, mida on korduvalt muudetud, on teatud seadmete, nende osade ja teatud keemiliste ainete puhul nõutav luba. Kui tegemist on keemiaaparatuuriga, nõutakse luba ainult siis, kui seadmeid eksporditakse riikidesse, mis ei kuulu OECDsse. Niisiis sisaldab see loetelu ka põhikohtuasjas süüdistatavate eksporditud kaupa.

6. Eelotsusetaotlusest ilmneb, et Darmstadti prokuratuuri arvates on kõnealune eksport Saksamaa Liitvabariigi rahvusvahelisi suhteid märkimisväärselt häirinud, seega algatas ta toimepandud rikkumise kohta kriminaalmenetluse. Siiski küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas Saksamaa Liitvabariik kui Euroopa Ühenduse liikmesriik on pädev kehtestama kolmandate riikidega toimuva kaubavahetuse jaoks ekspordiloa andmise menetlust ja selle juurde kuuluvaid karistusi. Ta täpsustab, et juhul kui liikmesriigi õigusnormid ei ole ühenduse õigusega kooskõlas, ei või neid kohaldada, nii et ühtlasi muutuks olematuks ka kuritegu. Neil põhjustel esitas liikmesriigi kohus Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1) a) Kas EMÜ asutamislepingu artiklit 113 tuleb tõlgendada nii, et selle kohaldamisalasse kuuluvad ka liikmesriikide õigusnormid, millega piiratakse nii sõjaliseks kui ka tsiviilotstarbeks kasutatava kauba (nn kahesuguse kasutusega (*dual-use*) kaup, mis on esitatud loetelu I osa A-jaos ning 14. mai 1984. aasta 52. määruses (*Bundesanzeiger* 91/84), millega loetelu I osa C-jakku lisati rubriik 1710, 6. augusti 1984. aasta 56. määruses, millega muudeti Außenwirtschaftsverordnungit (AWVd), lisades sellele artikli 5a (*Bundesgesetzblatt* (edaspidi „*BGBL.*”) I, 1984, lk 1079), ja 53. määruses, millega muudeti loetelu, lisades selle I osasse D-jao (*BGBL.* I, 1984, lk 1080)) ekspordi kolmandatesse riikidesse?

b) Kas ühenduse institutsioonidel on järelikult selliste ekspordipiirangute kehtestamise ainupädevus, tingimusel, et teatud liikmesriikidele antakse volitusi ning et EMÜ asutamislepingus ette nähtud eranditest peetakse kinni?

Jaatava vastuse korral:

2) Kas EMÜ asutamislepingu artikli 223 lõike 1 punkti b ja artiklit 224 ning nõukogu 20. detsembri 1969. aasta määruse (EMÜ) nr 2603/69 (millega kehtestatakse ühised ekspordieeskirjad (EÜT L 324, lk 25, ELT eriväljaanne 11/11, lk 12), viimati muudetud nõukogu 19. detsembri 1991. aasta määrusega (EMÜ) nr 3918/91 (EÜT L 372, lk 31, ELT eriväljaanne 11/18, lk 23), edaspidi „ekspordimäärus”) artiklit 11 tuleb tõlgendada nii, et need lubavad liikmesriigil erandkorras kehtestada esimeses küsimuses kirjeldatud siseriiklikke õigusnorme, millega piiratakse kahesuguse kasutusega kauba ekspordi kolmandatesse riikidesse?

3) Kas EMÜ asutamislepingu artikli 223 lõike 1 punkti b ja artiklit 224 ning ekspordimääruse artiklit 11 tuleb tõlgendada nii, et need lubavad liikmesriikidel kehtestada riiklikke õigusnorme,

a) mis seavad ekspordiloo saamisel kogu kahesuguse kasutusega kauba tsiviilotstarbelise kasutamise tõendamise koormuse taotlejale,

b) mille järgi piisab ekspordiloo andmisest keeldumiseks sellest, et kaupa saab objektiivselt kasutada sõjaliseks otstarbeks?

4) a) Kas ekspordimääruse artiklit 1 tuleb tõlgendada nii, et seal sätestatud ekspordivabadus hõlmab ka ekspordimise vabastamist igasugustest loa andmise menetlustest ja siseriiklikest kriminaalkaristustest ekspordiloo puudutavate liikmesriigi õigusnormide rikkumiste korral?

b) Kas liikmesriikide kriminaalkaristused toovad kaasa ekspordimääruse artikli 1 tähenduses ekspordivabaduse piiramise, mille kehtestamiseks ei ole liikmesriikidel pädevust muidu, kui ühenduse institutsioonid on neid selleks volitanud või kui tegemist on ekspordimääruse artiklis 11 kirjeldatud erandjuhtudega?

5) a) Kas EMÜ asutamislepingu artikli 223 lõike 1 punkti b ja artiklit 224 ning ekspordimääruse artiklit 11 tuleb tõlgendada nii, et need lubavad liikmesriikidel erandkorras kehtestada ekspordiloo andmise menetlusi ja vastavaid karistusi peale omaenda julgeoleku tagamise ka üksnes rahvaste rahuliku koeksisteerimise või asjaomase liikmesriigi rahvusvaheliste suhete tõsise häirimise ärahoidmiseks (vt Außenwirtschaftsgesetzes (Saksa väliskaubandusseadus, AWG) paragrahvi 7 lõike 1 punktide 2 ja 3 sätteid)?

b) Kas EMÜ asutamislepingu artikli 223 lõike 1 punkti b ja artiklit 224 ning ekspordimääruse artiklit 11 tuleb tõlgendada nii, et need lubavad liikmesriikidel erandkorras kehtestada karistussätteid, mida kohaldatakse kahesuguse kasutusega kauba ja nii sõjaliseks kui ka tsiviilotstarbeks kasutatavate POCL3-de loata ekspordimise suhtes, nagu on ette nähtud vastavalt AWG paragrahvi 34 lõike 1 punktile 3, paragrahvi 33 lõikele 1 ja paragrahvi 7 lõikele 1 koosmõjus AWV paragrahvi 70 lõike 1 punktiga 1, paragrahvi 5 ja paragrahvi 5a ning 14. mai 1984. aasta ja 6. augusti 1984. aasta versiooni loetelu I osa A-jaoga, C-jaos rubriigiga 1710 ja D-jaoga, ning kas selliseid karistussätteid, milles on muu hulgas ette nähtud ka vabadusekaotus, võib veel pidada proportsionaalsuse põhimõttega kooskõlas olevaks?

c) Kas EMÜ asutamislepingu artikli 223 lõike 1 punkti b ja artiklit 224 ning ekspordimääruse artiklit 11 tuleb tõlgendada nii, et need lubavad liikmesriikidel kahesuguse kasutusega kauba ilma loata ekspordimisel määrata karistuseks vabadusekaotust ja trahve pelgalt põhjusel, et seda kaupa saab objektiivselt kasutada sõjaliseks otstarbeks?

d) Kas ühenduse õiguse järgi on sanktsioonid lubatud ainult siis, kui kahesuguse kasutusega kauba sõjaline kasutamine on faktiliste asjaolude põhjal otsustades ja mõistlikkuse piires tõenäoline ning eksporditjad teavad seda?

6) Eitava vastuse korral kõigile või osale küsimustele:

Kas EMÜ asutamislepingu artiklil 113 ja/või ekspordimääruse artiklil 1 on kodanikele vahetu õigusmõju, mille tagajärjel loovad EMÜ asutamislepingu artikkel 113 ja/või ekspordimääruse artikkel 1 ühenduse kodanikele õigusi, mida liikmesriikide kohtud peavad kaitsma?”

Esimene küsimus

7. Oma esimese küsimusega tahab liikmesriigi kohus teada, kas asutamislepingu artiklit 113 tuleb tõlgendada nii, et liikmesriikide õigusnormid, millega piiratakse kaheksa kasutusega kauba ekspordi kolmandatesse riikidesse, kuuluvad selle artikli kohaldamisalasse, ning kas jaatava vastuse korral kuulub ühendusele sellel alal ainupädevus.

8. Kõigepealt tuleb meenutada, et asutamislepingu artikli 113 järgi rajaneb ühine kaubanduspoliitika ühtsetel põhimõtetel, eriti mis puutub tariifimäärade muutmisse, tolli- ja kaubanduskokkulepete sõlmimisse, liberaliseerimismeetmete ühtlustamisse, ekspordipoliitikasse ning kaubanduse kaitsemeetmetesse.

9. Sellise ühise kaubanduspoliitika rakendamine nõuab, et viimast mõistet ei tõlgendataks kitsalt, sest tuleb vältida ühendusesisese kaubanduse häireid, mida võiks põhjustada ebavõrdsus, mis sellisel juhul tekiks teatavates kolmandate riikidega arendatavate majandussuhete sektorites (vt 4. oktoobri 1979. aasta arvamust 1/78, EKL 1979, lk 2871, punkt 45).

10. Järelikult kuuluvad liikmesriigi õigusnormid, mille tagajärjeks on teatud toodete ekspordi takistamine või piiramine, asutamislepingu artikli 113 kohaldamisalasse.

11. Seda järeldust ei kõiguta asjaolu, et piirang puudutab kaheksa kasutusega kaupa. Nende toodete olemus ei saa takistada nende kuulumist ühise kaubanduspoliitika kohaldamisalasse.

12. Et kaubanduspoliitika alane pädevus on artikli 113 lõikega 1 täielikult ühendusele üle antud, on riiklikud kaubanduspoliitilised meetmed seega lubatud ainult ühenduse erivolitusega (15. detsembri 1976. aasta otsus kohtuasjas 41/76: Donckerwolke, EKL 1976, lk 1921, punkt 32, ja 18. veebruari 1986. aasta otsus kohtuasjas 174/84: Bulk Oil, EKL 1986, lk 559, punkt 31).

13. Seega tuleb esimesele küsimusele vastata, et asutamislepingu artiklit 113 tuleb tõlgendada nii, et õigusnormid, millega piiratakse kaheksa kasutusega kauba ekspordi kolmandatesse riikidesse, kuuluvad selle artikli kohaldamisalasse ning ühendusele kuulub sellel alal ainupädevus, mis välistab seega liikmesriikide pädevuse, välja arvatud ühenduse antud erivolituse korral.

Teine küsimus

14. Esimesele küsimusele antud vastuse valguses tuleb teist küsimust analüüsida, arvestades, et sellega tahetakse teada, kas liikmesriik võib asutamislepingu artikli 223 lõike 1 punkti b või artikli 224 alusel või ka nõukogu 20. detsembri 1969. aasta määruse

(EMÜ) nr 2603/69 (millega kehtestatakse ühised ekspordieeskirjad (EÜT L 324, lk 25, ELT eriväljaanne 11/11, lk 12), edaspidi „määrus”) artikli 11 alusel erandkorras kehtestada riiklikke meetmeid, millega piiratakse kahesuguse kasutusega kauba ekspordi kolmandatesse riikidesse.

15. Esmalt tuleb uurida, kas sellised riiklikud meetmed nagu kõnealused õigusnormid kuuluvad määruse kohaldamisalasse, ning seejärel kontrollida, kas selliseid meetmeid saab selle määruse artikliga 11 õigustada.

16. Määruse artikli 1 kohaselt on „toodete eksport Euroopa Majandusühendusest kolmandatesse riikidesse [...] vaba, see tähendab, et toodete suhtes ei kohaldata mingeid koguselisi piiranguid, välja arvatud need, mida kohaldatakse käesoleva määruse sätete alusel”.

17. Sama määruse artiklis 11 on ette nähtud üks selline erand, sätestades, et „ilma et see piiraks muude ühenduse sätete kohaldamist, ei takista käesolev määrus liikmesriike kehtestamast või kohaldamast ekspordi koguselisi piiranguid, selleks et tagada kõlblus, avalik kord või julgeolek ning inimeste, loomade või taimede elu ja tervise kaitse ning kunstilise, ajaloolise või arheoloogilise väärtusega rahvusliku rikkuse kaitse või tööstus- ja kaubandusomandi kaitse”.

18. Saksamaa valitsus kahtleb, kas loa nõue ikka kujutab endast kogulist piirangut, ning küsib, kas määrus mitte ei keela kõigest koguselisi ekspordipiiranguid, puudutamata samaväärse toimega meetmeid.

19. Selle argumendiga ei saa nõustuda.

20. On tõsi, et asutamislepingu artikkel 34, mis puudutab kaupade vaba liikumist ühenduse piires, eristab koguselisi piiranguid ja samaväärse toimega meetmeid.

21. Sellest ei järeldu siiski, et koguseliste piirangute mõistet, mida kasutatakse ühenduse ja kolmandate riikide vahelist kaubandust käsitlevas määruses, tuleks tõlgendada nii, nagu sealt oleks välja jäetud kõik samaväärse toimega meetmed asutamislepingu artikli 34 tähenduses.

22. Nagu Euroopa Kohus on oma kohtupraktikas rõhutanud, ei pea ühenduse õiguse sätte tõlgendamisel arvestama mitte üksnes sätte sõnastust, vaid ka selle konteksti ning selle õigusaktiga taotletavaid eesmärgi, mille osaks see säte on (17. novembri 1983. aasta otsus kohtuasjas 292/82: Merck, EKL 1983, lk 3781, punkt 12, ja 21. veebruari 1984. aasta otsus kohtuasjas 337/82: St. Nikolaus Brenneri, EKL 1984, lk 1051, punkt 10).

23. Asutamislepingu artiklil 113 põhineva määruse, mille eesmärk on selle artiklis 1 väljendatud ekspordivabaduse põhimõtte rakendamine ühenduse tasandil, kohaldamisalast ei saa välja jätta liikmesriikide võetud meetmeid, millel on koguselise piiranguga samaväärne toime, sest nende kohaldamine võib nagu käesoleval juhul viia ekspordikeeluni.

24. Seda tõdemust kinnitab muuseas ka üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe XI artikkel, mida võib pidada asjakohaseks, kui on vaja hinnata rahvusvahelist kaubandust reguleerivat ühenduse meedet. Tegelikult on selle artikli „Koguseliste piirangute üldine

kõrvaldamine” lõikes 1 nimetatud keelud või piirangud, „mis ei ole tollimaks, maks või muu koormis, olenemata sellest, kas see kehtestatakse kvootide, impordi- või ekspordilitsentside või muude meetmete kaudu”.

25. Hr Leifer omalt poolt leiab, et ekspordipiirang võiks olla lubatud ainult siis, kui kaupa kasutatakse strateegilistel eesmärkidel ja üksnes avaliku julgeoleku kaitseks. Niisiis leiab ta, et rahvaste rahuliku kooseksisteerimise või Saksamaa välissuhete häirimine ei õigusta selliseid meetmeid, erinevalt Saksamaa Liitvabariigi põhiliste julgeolekuhuvide ohustamisest.

26. Selles osas tuleb meenutada, et oma 4. oktoobri 1991. aasta otsuses kohtuasjas C-367/89: Richardt ja Les Accessoires Scientifiques (EKL 1991, lk I-4621, punkt 22) tõi Euroopa Kohus, et avaliku julgeoleku mõiste katab asutamislepingu artikli 36 tähenduses nii liikmesriikide sise- kui ka välisjulgeolekut. Selle mõiste kitsam tõlgendamine määruse artikli 11 kontekstis lubaks liikmesriikidel kaupade liikumist siseturul rohkem piirata kui kolmandates riikides.

27. Tuleb lisada, et nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 41 rõhutas, on välispoliitilisi kaalutusi julgeolekupoliitilistest kaalutlustest raske selgelt ja kindlalt eristada. Nagu ta märgib punktis 46, on liiatigi riikide julgeolekut üha vähem võimalik eraldi vaadelda, sest see on tihedalt seotud rahvusvahelise üldsuse kui terviku ja selle eri osade julgeolekuga.

28. Sellest järeldub, et välissuhete või rahvaste rahuliku kooseksisteerimise tõsine häirimine võib mõjutada liikmesriigi julgeolekut.

29. Kuigi otsustamine selle üle, kas artiklit 11 Euroopa Kohtu tõlgenduses saab kohaldada talle hindamiseks esitatud asjaolude ja meetmete suhtes, kuulub liikmesriigi kohtu pädevusse, tuleb siiski märkida, et on selge, et kui kaupa, mida saab kasutada sõjalisel otstarbel, eksporditakse teise riigiga sõdivasse riiki, võib see mõjutada mõne liikmesriigi avalikku julgeolekut eespool viidatud tähenduses (vt eespool viidatud otsust kohtuasjas Richardt ja Les Accessoires Scientifiques, punkt 22).

30. Seega tuleb teisele küsimusele vastata, et liikmesriik võib määruse artikli 11 alusel erandkorras kehtestada riiklikke meetmeid, millega piiratakse kahesuguse kasutusega kauba ekspordi kolmandatesse riikidesse, kui seda on vaja, et vältida välissuhete või rahvaste rahuliku kooseksisteerimise tõsist häirimist, mis võib mõjutada mõne liikmesriigi avalikku julgeolekut selle sätte tähenduses.

31. Niisiis ei ole vaja uurida, kas kõnealuseid riiklikke meetmeid saaks õigustada ka asutamislepingu artikli 223 lõike 1 punktiga b või artikliga 224.

Kolmas küsimus

32. Eelmistele küsimustele antud vastuste valguses puudutab see küsimus peamiselt proportsionaalsuse põhimõtte rakendamist ning eriti tahetakse sellega teada, kas liikmesriigid võivad määruse artikli 11 alusel seada kahesuguse kasutusega kauba tsiviilotstarbelise kasutamise tõendamise kohustuse ekspordiloa taotlejale või loa andmisest keelduda, kui kaupa saab objektiivselt kasutada sõjaliseks otstarbeks.

33. Seoses sellega tuleb meenutada, et artiklit 11 kui erandit määruse artiklis 1 esitatud ekspordivabaduse põhimõttest tuleb tõlgendada, laiendamata artikli mõju rohkem kui sellega tagatavate huvide kaitsmiseks vajalik.

34. Uurimine, kas liikmesriigi kohtu esitatud küsimustes käsitletavat eeldused põhinevad liikmesriigi õiguse korrektsel tõlgendusel – mille Saksa valitsus on kahtluse alla seadnud –, ning sellele järgnev hindamine, kas kõnealused meetmed on nende eesmärkide saavutamiseks vajalikud ja asjakohased ja kas neid ei oleks võimalik saavutada vähem piiravate meetmetega, kuulub liikmesriigi kohtu pädevusse.

35. Tuleb siiski täpsustada, et olenevalt asjaoludest on pädevatel riigiasutustel teatav hindamisruum, kui nad kehtestavad meetmeid liikmesriigi avaliku julgeoleku tagamiseks eespool toodud tähenduses. Kui kahesuguse kasutusega kauba ekspordihõlmab liikmesriigi avalikku julgeolekut, võivad need meetmed sisaldada nõuet, et ekspordiloa taotleja tõendaks kauba tsiviilotstarbelist kasutamist, ning teatud erilistel asjaoludel, mille hulka kuulub sihtriigi poliitiline olukord, loa andmisest keeldumist, kui seda kaupa saab objektiivselt kasutada sõjaliseks otstarbeks.

36. Seega tuleb kolmandale küsimusele vastata, et kui tegemist on avaliku julgeoleku ohustamisega, mida peab uurima liikmesriigi kohus, võib taotlejale seatud kohustust tõendada, et kaupa kasutatakse eranditult tsiviilotstarbeks, või loa andmisest keeldumist, kui kaupa saab kasutada sõjaliseks otstarbeks, lugeda proportsionaalseteks nõueteks.

Neljas ja viies küsimus

37. Neljanda küsimuse ja viienda küsimuse punkti a puhul piisab, kui tõdeda, et esimesele ja teisele küsimusele antud vastustest tulenevalt kujutavad riiklikud meetmed, millega nõutakse kahesuguse kasutusega kauba ekspordiks luba, endast tõepoolest määruse artikli 1 tähenduses ekspordivabaduse takistamist, kuid ülejäänud eelotsuse küsimustes näidatud tingimustel saab neid õigustada artikliga 11.

38. Viienda küsimuse punktides b, c ja d tahab liikmesriigi kohus teada peamiselt seda, kas ja millistel tingimustel võivad liikmesriigid loa andmise menetluse rikkumise korral määrata kriminaalkaristusi.

39. Sellega seoses tuleb rõhutada, et kriminaalkaristuste määramine kõigi nimetatud menetluse rikkumiste korral kuulub liikmesriikide pädevusse. Ent kuigi ühenduse õigus ei keela selle kohustuse rikkumise korral liikmesriikide õigusnormidega sanktsioone määrata, ei tohiks määratud karistused olla siiski avaliku julgeoleku eesmärgiga ebaproportsionaalsed.

40. Hindamine, kas kohaldatavad karistused vastavad proportsionaalsuse põhimõttele, võttes iga kohtuasja puhul arvesse kõiki tegureid, nagu avalikku julgeolekut ohustada võiva kauba olemust, rikkumise toimumise asjaolusid ja seda, kas kaupa ebaseaduslikult eksporditud ettevõtja tegutses heauskselt või mitte, kuulub liikmesriigi kohtu pädevusse (vt näiteks otsust kohtuasjas Richardt ja Les Accessoires Scientifiques, punkt 25).

41. Tuleb lisada, et asutamislepingu artiklis 177 sätestatud menetluse raames ei kuulu Euroopa Kohtu pädevusse seisukoha võtmine Saksa valitsuse argumentide kohta, mille järgi viienda küsimuse punkt c põhineb kõnealuste Saksa õigusaktide vääral tõlgendusel.

42. Niisiis tuleb sellele küsimusele vastata, et ühenduse õigus ei keela riigiasutustel loa andmise menetluse rikkumise korral kriminaalkaristusi määrata, tingimusel, et kohaldatavad karistused ei ole avaliku julgeoleku eesmärgiga ebaproportsionaalsed.

Kuues küsimus

43. Viimane liikmesriigi kohtu küsimus Euroopa Kohtule puudutab asutamislepingu artikli 113 ja/või määruse artikli 1 vahetut õigusmõju.

44. Selles osas piisab, kui märkida, et EÜ asutamislepingu artikli 189 teise lõigu järgi on määrus tervikuna siduv ja vahetult kohaldatav kõikides liikmesriikides. Niisiis on selline säte nagu määruse artikkel 1 kõigi asjaomaste isikute õiguste ja kohustuste vahetu allikas, olenemata sellest, kas tegemist on liikmesriikide või üksikisikutega, kes on ühenduse õigusest tulenevates õigussuhetes (vt 9. märtsi 1978. aasta otsust kohtuasjas 106/77: Simmenthal, EKL 1978, lk 629, punkt 15).

45. Seda tõdemust ei kõiguta määruse artiklis 11 käsitletavad erandid, sest need alluvad kohtulikule kontrollile, nii et liikmesriigi võimalus neile eranditele tugineda ei takista kohaldamast artikli 1 sätteid, mis annavad üksikisikutele õigusi, millele nad võivad kohtus tugineda.

46. Seega tuleb viimasele küsimusele vastata, et määruse artikkel 1 annab üksikisikutele õigusi, millele nad võivad kohtus tugineda.

Kohtukulud

30. Euroopa Kohtule märkusi esitanud Saksamaa valitsuse, Kreeka valitsuse, Hispaania valitsuse, Prantsusmaa valitsuse, Itaalia valitsuse, Ühendkuningriigi valitsuse ja Euroopa Ühenduste Komisjoni kohtukulud ei hüvitata. Et põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus liikmesriigi kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse nimetatud kohus.

Esitatud põhjendustest lähtudes

EUROOPA KOHUS,

vastuseks Landgericht Darmstadt 21. veebruari 1994. aasta määrusega esitatud küsimustele, otsustab:

1) EÜ asutamislepingu artiklit 113 tuleb tõlgendada nii, et õigusnormid, millega piiratakse kahesuguse kasutusega kauba ekspordi kolmandatesse riikidesse, kuuluvad selle artikli kohaldamisalasse ning ühendusele kuulub sellel alal ainupädevus, mis välistab seega liikmesriikide pädevuse, välja arvatud ühenduse antud erivolituse korral.

2) Liikmesriik võib nõukogu 20. detsembri 1969. aasta määruse (EMÜ) nr 2603/69 (millega kehtestatakse ühised ekspordieeskirjad, viimati muudetud nõukogu 19. detsembri 1991. aasta määrusega (EMÜ) nr 3918/91) artikli 11 alusel erandkorras kehtestada riiklikke meetmeid, millega piiratakse kahesuguse kasutusega kauba ekspordi kolmandatesse riikidesse, kui seda on vaja, et vältida välissuhete või rahvaste rahuliku kooseksisteerimise tõsist häirimist, mis võib mõjutada mõne liikmesriigi avalikku julgeolekut selle sätte tähenduses.

3) Kui tegemist on avaliku julgeoleku ohustamisega, mida peab uurima liikmesriigi kohus, võib taotlejale seatud kohustust tõendada, et kaupa kasutatakse eranditult tsiviilotstarbeks, või loa andmisest keeldumist, kui kaupa saab kasutada sõjaliseks otstarbeks, lugeda proportsionaalseteks nõueteks.

4) Ühenduse õigus ei keela riigiasutustel loa andmise menetluse rikkumise korral kriminaalkaristusi määrata, tingimusel, et kohaldatavad karistused ei ole avaliku julgeoleku eesmärgiga ebaproportsionaalsed.

5) Määruse (EMÜ) nr 2603/69 artikkel 1 annab üksikisikutele õigusi, millele nad võivad kohtus tugineda.

Rodríguez Iglesias

Kakouris

Edward

Puissochet

Hirsch

Mancini

Schockweiler

Moitinho de Almeida

Kapteyn

Gulmann

Murray

Jann

Ragnemalm

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 17. oktoobril 1995 Luxembourgis.

Kohtusekretär

President

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias